

Política i cultura del catalanisme. L'acció de Puig i Cadafalch entre 1907 i 1917

Jordi Casassas

Resum

Intel·lectual i professional compromès amb l'acció del catalanisme polític des del seu origen, Puig i Cadafalch va realitzar bona part de la seva trajectòria política (de partit i institucional) durant aquesta etapa a redós del protagonisme d'Enric Prat de la Riba. En aquest sentit podem considerar que va seguir el recorregut «natural» del mateix moviment, que va portar del domini i l'acció a l'Ajuntament de Barcelona a la Mancomunitat de Catalunya, passant per l'etapa intermèdia a la Diputació de Barcelona. La seva activitat com a diputat a les Corts espanyoles va constituir un parèntesi, a causa de la dinàmica del moviment de Solidaritat Catalana, que no el destorbà gens ni mica en aquell recorregut que hem d'identificar amb la codificació que va fer del catalanisme el corrent noucentista i de l'orientació pratiana que coneixem com el «Catalunya endins». El seu pensament polític el podem considerar adscrit als postulats regeneracionistes de la darrera del vuit-cents i la seva acció concreta, a la voluntat de renacionalització interior de Catalunya, servida amb una voluntat de fer una política cultural i institucionalitzadora moderna i eficaç.

Abstract

An intellectual and professional who was committed to the action of political Catalanism from the beginning, a large part of Puig i Cadafalch's political career (both in the party and institutionally) was performed during this phase in the shelter of the protagonism of Enric Prat de la Riba. In this sense, we can consider that he followed the «natural» route of the movement itself, which took the domain and the action of the Barcelona City Hall to the Mancomunitat de Catalunya, passing through the intermediate phase of the Diputació de Barcelona. His activity as a representative to the Spanish parliament constituted a parenthesis, because of the dynamic of the movement of Solidaritat Catalana, which did not disturb him at all in the route that we must identify with the codification that made Catalanism into the *noucentist* current with a Prat-oriented focus that we know of as «*Catalunya endins*.» We can consider his political thought as belonging to the regenerationist postulates of the end of the 1800's, and his specific

action as belonging to the desire to renationalize inside Catalonia, along with a desire to promote modern and efficient cultural and institutional policies.

Josep Puig i Cadafalch és l'exemple típic de l'*intel·lectual professional* català que utilitza el catalanisme per fer política. Aquesta activitat política, en el fons, parteix de dues motivacions bàsiques. En primer lloc, del profund convenciment, d'arrel regeneracionista vuitcentista, que en el catalanisme no es pot destriar l'element sentimental natural de la seva utilització com a eina de modernització del país; en segon lloc i complementàriament, de la necessitat de convertir aquest catalanisme en un instrument d'acció política eficaç per aconseguir-ne la missió essencial: l'extensió social o catalanització interior de Catalunya, la necessitat d'ocupar espais electorals i de poder i la seva vocació institucionalitzadora o modernitzadora.¹

Aquestes dues grans facetes de l'acció pública insinuen un perfil d'home públic que Puig comparteix amb molts consemblants per tota l'Europa del sud de l'època. Es tracta de gent que es mou en ambients en els quals els règims parlamentaris són característicament dèbils i on predomina la sensació d'endarreriment crònic respecte del nord democràtic i desenvolupat. Es tracta de l'intel·lectual professional que fa política substitutòria i que està convençut de la necessitat regeneradora de la seva «missió». Parteix, a les darreries del XIX, de la convicció profunda de formar part d'una elit de la societat, poc propícia a les subjeccions doctrinals o a les maquineries piramidals del caciquisme polític. Però en el decurs d'aquest nou intervencionisme polític es transformarà ell mateix com a individu i com a sector social, alhora que es convertirà en agent important de modernització política.

El realment significatiu d'aquest tipus de protagonista és que, a Catalunya, va sobresortir per la tendència a actuar políticament dins el sistema liberal. I, això, contradient sovint els seus orígens conservadors i catòlics i la convicció intel·lectual, tan comuna al sud d'Europa, de la profunda crisi del sistema liberal parlamentari. A més, pel que fa a Espanya, van haver de fer abstracció de l'opinió generalitzada que la corrupció electoral era una de les causes de fons de l'endarreriment espanyol i van pensar que es podria vèncer la tendència habitual de l'altíssim grau d'abstencionisme electoral (aviat van postular el nacionalisme com a pedagogia política). A més, aquesta vocació política electoral la van haver de desenvolupar en un medi hostil, d'una gran tensió social i alts graus de violència, que a molts altres llocs van empènyer aquests intel·lectuals cap a postures obertament antiparlamentàries.²

1. Vegeu les conferències de Puig a l'Acadèmia Catalana de la Congregació Mariana (1891), titulades «Extensió geogràfica de la llengua catalana» i «Dues maneres de governar als pobles: *a priori* i *a posteriori*», les dues de la darrera dècada del XIX.

2. Això no contradiu l'evolució de Puig entre 1919 i 1923, que el portà a donar suport al cop de Primo de Rivera com a president de la Mancomunitat, fent ressò d'un ambient força generalitzat. Vegeu Charles E. EHRLICH, «La Lliga Regionalista, 1901-1923: el fracàs per l'èxit», *Revista de Catalunya*, 116 (març 1997), p. 26-33.

Des de les seves primeres passes polítiques, Puig va concretar aquest compromís des de l'esfera conservadora. Situats als darrers quinze anys del XIX, això volia dir que s'enfrontava als seguidors democràtics i republicanitzants de Valentí Almirall; al grup d'intel·lectuals crítics amb el sistema però molt inoperants en el pla polític (especialment els modernistes) i al sector de catalanistes «purs» i contraris a la participació electoral que predominaven a la Unió Catalanista. No estic en condicions de poder valorar el grau més o menys íntim de la convicció conservadora de Puig. L'empremta catòlica familiar i l'elitisme professional pot semblar que l'empenyien en principi cap ací. Després hi havia, però, l'acostament natural cap als elements que defensaven, des del catalanisme, la col·laboració amb les institucions i amb el projecte de l'Exposició del 1888, l'espai natural del seu desenvolupament professional. En definitiva, ens inclinem més per un conservadorisme difús, radical davant el «desordre» social i el neguit «terrorista», obert, però, a les col·laboracions i les innovacions necessàries per fer possible la regeneració del país.

Puig i Cadafalch va desembocar de manera natural a la Lliga Regionalista i va identificar-se amb el lideratge de Prat de la Riba, atès que aquest fou qui millor va saber traduir en el pla polític les preocupacions i les inclinacions del sector que integrava Puig. La identificació va ser prou forta i clara perquè accedís ben aviat a la cúpula directiva de la formació regionalista i, davant la reorganització política que aquesta va emprendre després de l'escissió dels esquerrens d'*El Poble Català* (1904), perquè acabés integrant el nucli dur *l·liguero* de la Comissió d'Acció Política. Aquesta és la situació a partir de la qual s'inicia la nostra anàlisi de la trajectòria de Puig, amb un professional d'una quarantena d'anys que sobresortia pel seu prestigi professional, per la seva convicció catalanista, per la seva fama de polemista agut i temible i pel seu vehement enfrontament amb el republicanisme lerrouxista, al qual acusa implacablement d'inductor de la crisi social i de la violència, i del progressiu desprestigi de les institucions públiques.³

El compromís *solidari*: el diputat a Corts

El catalanisme, molt enfortit per la definició i la mobilització noucentista del maig de 1906, es va veure rel·lançat en la política general espanyola per la jura de Maura com a cap de govern (25 de gener de 1907) i per l'anunci que emprendria un important programa de modernització política i de descentralització administrativa del país. Cambó es va convertir en l'artífex principal d'aquesta nova possibilitat d'intervenció del catalanisme en la política espanyola.

3. Vegeu la conferència Puig a la Lliga Regionalista de Sabadell (20 de gener de 1907), on afirma que «el nacionalista és eminentment educador», que la cultura és obra de l'esperit nacionalista i que el catalanisme es basa en la cultura, al revés del cas irlandès. Es queixa de l'entrebanc lerrouxista, dels atemptats a seus de diaris, dels aldarulls en sortir de mitings, etc.

El 31 de gener, la Junta Directiva de la Lliga va realitzar la sessió on establí l'estratègia electoral a seguir davant l'obertura d'aquest nou cicle polític, sempre dins la disciplina de l'agrupació Solidaritat Catalana. Va constatar l'èxit d'haver-se estès a cinquanta pobles de Catalunya; va acordar la creació d'una secció autònoma de propaganda electoral, d'una junta nacional del partit, i de la figura del soci forà i va ultimar els grans punts de la campanya electoral. Aquesta campanya es va desenvolupar enmig d'un clima de gran passió política, escalfada pels atacs de la premsa madrilenya que parlaven de l'organització política del separatisme català més radical, i per la creixent radicalització de l'agressivitat lerrouxista.

El punt àlgid de la campanya (en la qual Puig no va destacar gaire) va ser el míting del Teatre Tívoli (13 d'abril), en el qual el nostre personatge va fer un parlament en què va comparar la Solidaritat amb una gran sardana, de tot Catalunya i de totes les forces polítiques, fins les que la vetlla eren encara enemigues. Va declarar que Catalunya era com un «ser vivent», dins la línia organicista tan habitual a l'època i, com a tal, un instrument idoni per a impulsar la reivindicació nacional i la reordenació interior de Catalunya; també va avisar del perill que significava no assolir la solució de la «qüestió social».⁴

La campanya va esdevenir dramàtica quan Cambó va ser ferit greument en un atemptat (18 d'abril); però va ser, al mateix temps, un èxit solidari esclatant (21 d'abril), en aconseguir atreure a les urnes a més del 70 % de l'electorat barceloní. Puig, que es presentava per la circumscripció de Barcelona juntament amb I. Sunyol, F. Macià, F. Cambó, E. Junoy, J. Vallés i Ribot i N. Salmerón, va treure l'acta i es va convertir en diputat a Corts: tenia aleshores, com sabem, quaranta anys i declarà estar molt influït per l'evolució darrera de l'Europa occidental, en la qual el concepte i la praxi de la llibertat estaven perdent terreny dia a dia.

Poc després, la premsa recollia unes declaracions fetes conjuntament amb l'independent A. Hurtado i amb Ventosa, on aquests diputats solidaris afirmaven que anaven a Madrid amb una «missió de serenitat»; deien que ignoraven els insults i les amenaces, i el menyspreu que la premsa capitalina manifestava per les seves idees: ells tenien el mandat —nacional— de tot un poble i anirien a les Corts amb el desig de «formar una nova Espanya».⁵

Puig es va estrenar com a diputat en la sessió del 13 de juny, en la part eminentment política que el reglament reservava a la discussió del Discurso de la Corona (amb el que s'iniciava cada legislatura) i que en aquesta ocasió, de fet, va esdevenir un debat entre els partits del torn i la minoria solidària catalana. El va precedir en la paraula A. Hurtado, qui el va presentar com a cap de la minoria regionalista (en absència de Cambó, convallescent) i el va ani-

4. L'expectació, a Espanya, era força gran i la iniciativa solidària provocava controvèrsia. Ramiro de Maeztu, per exemple, s'enfrontava a Unamuno al·ludint a la «superioridad política de Cataluña».

5. Vegeu *La Correspondencia* (10 maig 1907). El dia 12 es va constituir el Grup Parlamentari Solidari, que reafirmà la unitat per sobre els matisos i elegí Salmerón president i un comitè executiu format per Vallés i Ribot, Rodés, Junoy, Puig i Cadafalch i reservà un lloc per a un tradicionalista.

mar a exposar el seu punt de vista com a representant de la nova elit intel·lectual catalana, qui animava la local «tradicció peculiar de cultura», s'orientava a desenvolupar una «praxis educativa regional» i a contribuir a la regeneració d'Espanya, en oposició a la «política vieja i arcaica».

Puig va començar la seva intervenció demanant respecte per les idees, ja que la distància geogràfica i política entre Madrid i Barcelona les podia arribar a fer incomprensibles: «estamos separados por un mundo de ideas», sentenciava;⁶ així mateix va recordar que la Lliga, des de 1901 i per primer cop, havia volgut fer real el sufragi i portar a les Corts la vida real de Barcelona, enmig de la indiferència parlamentària. La resposta catalana era clara i persistent: ara ja era la veu de tot Catalunya qui acudia al Parlament.

La part central de la seva intervenció, Puig la va dedicar a criticar l'estat centralitzador (tipus Felip II, precisarà, intervencionista fins a la ridícula) i a il·lustrar com era apreciat des de la perifèria catalana: com un organisme que es cuida de minúcies intrascendents i que no es preocupa de l'essencial, com ara la representació exterior, l'impuls colonial, la pacificació social interior (comentava que l'únic que feia era enviar agitadors professionals per a despistar les «capes baixes» de la població catalana), la supressió de la institució caciquista, intermediària nefasta entre el poder i el poble, etc.

En canvi, afirma, «existe realmente en España, bajo esta apariencia de color uniforme con que nos la pinta el mapa, una variedad inmensa».⁷ I demana, retòricament, «¿Pretendéis vestirtos con un mismo traje y que todos muramos de una misma muerte?» o optaran per a deixar viure tot el que tingui vida. L'alta política del país, pensa Puig, cal que es pronuncii d'una vegada sobre aquesta tria entre el que és viu i el que roman mort (en una dialèctica perfectament maragalliana). Puig encara apunta més alt, ja que estableix una gradació que va de l'estat orgànic fonamentat en la naturalesa i la història a l'«estat de nacions», «donde se vislumbra el Estado de razas, el Estado continente y aún el Estado Humanidad».

Puig pensa que està en la línia argumental correcta i demana als diputats espanyols i al govern que diguin d'una vegada per totes si pensen que a Espanya hi ha diferències regionals (i «variants nacionals», afegeix) i, si responen afirmativament, que les reconeguin políticament d'una vegada per totes, tancant un plet ja massa vell.⁸

Com va succeir amb tots els altres oradors solidaris, la resposta de la política oficial espanyola va ser contundent i dura amb la intervenció de Puig. En aquesta actitud van sobresortir Moret, Canalejas i Melquíades Álvarez, volent desqualificar els catalans per manca de capacitat oratòria i de cultura de fons, gent provinciana ofuscada per menudeses, referida a la regió, un

6. Vegeu *Diario de las Sesiones de Cortes* (Congrés dels Diputats, 13 juny 1907), p. 476. El text íntegre va ser reproduït a *La Veu de Catalunya* (15 juny 1907).

7. *Diario de las Sesiones de Cortes* (Congrés dels Diputats, 13 juny 1907), p. 478.

8. El dia 15 de juny intervindrà per queixar-se, per primer cop, de la manca de suport governamental a l'Exposició de Belles Arts, iniciant un enfrontament amb el ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts, Rodríguez San Pedro, que durarà tota la legislatura. Vegeu el text del discurs a *La Veu de Catalunya* (19 juny 1907).

organisme que «se halla incapacitada para los grandes ideales» (ho digué Melquíades Álvarez; i Puig li recordà els casos d'Atenes o de Florència).⁹

La desqualificació de la qual és objecte motivarà la seva intervenció parlamentària més llarga, el 22 de juny: Puig hi volgué demostrar un grau cultural elevat i unes formes exquisides, oblidant que parlava a gent que l'únic que pretenia era desqualificar un moviment que consideraven perillós per a l'estabilitat del mateix sistema de la Restauració.¹⁰

En la part doctrinal de la seva intervenció, Puig passarà revista detalladament a la ineficàcia governamental en qüestions com la justícia, l'exèrcit, l'educació, etc., i els recordarà que, segons ell, el genèric *autonomia* vol dir «una tendència a la descentralizaci3n, una manera de governar dejando que las fuerzas locales tomen cada vez m1s brio, y con su impulso propio vayan solucionando todas las cuestiones». La puresa conceptual interessa poc o com a m1nim es posa de manifest que no és el fort de Puig, en aquest terreny. Com a cap de la minoria regionalista ha de demostrar el convenciment català en presentar-se a les Corts, la valentia en ser clar i el testimonialisme (que serà escoltat i valorat puntualment des de Barcelona).¹¹

Per a Puig era molt més important poder declarar que no els interessava ser tan grans com Castella: «Baste para mi cuesti3n ser inferiormente diferente» i poder polemitzar amb el govern pel fet que, en sortir de la sessió anterior, pels passadissos de les Corts se'ls va increpar amb crits de «Viva Espa1a!». Puig conclourà que l'experiència li ha fet veure que quan es vol donar als individus llibertat i mitjans per a desenvolupar-se es pot obrir un debat entre els més o menys partidaris; però que quan aquesta concessió de llibertat es pretén per a instàncies més grans, la resposta estatal resulta invariablement violenta, buscant, com a primer acte reflex, la pura i simple submissió.¹²

La participació de Puig en aquest debat polític solidari a Madrid,¹³ actuant de portaveu regionalista en absència de Camb3 (que intervindrà per primer cop a les Corts el 25 d'octubre, ja en el debat del maurista Projecte de Llei d'Administraci3 Local),¹⁴ li donarà una major resso-

9. La visi3 catalana és ben diferent. En comentar aquest primer discurs de Puig, «Espa1a Nueva», Junoy afirma: «El seu discurs passarà a la nostra hist3ria. Arquitectura ideal, arquitectura del pervenir, la seva. Artistic palau, superb castell a Catalunya, amb s3lids fonaments, amb la façana a Europa, és el projecte de l'orador».

10. Puig arribarà a fer broma amb frase de Maura on alerta que la pressió solidaria pot fer «jirones la inconsútil túnica de la soberania de la Patria» i amb la por del president del Consell respecte el «vent que bufa» a Catalunya, que ha fet oblidar la referència a la Monarquia, l'únic nexa real de la unitat de l'Estat (Puig li preguntarà on s'ha originat aquest vent).

11. Cap solidari espera modificar els punts de vista centralista. El 23 de juny s'aprovarà el text sense modificar del Missatge de la Corona, per 203 vots contra 39.

12. *Diario de Sesiones de Cortes*, p. 685

13. El combinarà amb un altre debat amb el Govern (15.06.1907) pel pobre paper que fa en la defensa, impulsió i finançament de l'Exposici3 de Belles Arts (la més important feta mai a Espanya, diu) que des de Barcelona coordina F. Rahola i R. Caselles.

14. Vegeu Francesc CAMB3, *Discursos parlamentaris 1907-1935*, Barcelona, Alpha, 1991, col·l. «Obres», núm. 5.

nància dins el moviment catalanista.¹⁵ El 6 d'octubre de 1907, després del parèntesi estiuenc, Puig participarà en un acte polític de la Lliga en el qual s'acomienen els parlamentaris solidaris que tornen a Madrid. Puig hi serà rebut amb grans aplaudiments; però el seu entusiasme parlamentari gairebé ha desaparegut: només torna per disciplina política, perquè se sent «malalt i descoratjat de poder treballar amb profit per a Catalunya entre aquella mena de gent, d'aquell món polític incomprendible per qui no l'hagi viscut i conegut personalment».¹⁶

Tot i això, l'arribada de Cambó el relegarà a un segon pla força discret. La seva participació a les Corts es referirà, bàsicament, a les picabaralles amb el ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts, per temes referits a la vida universitària, a la defensa de patrimoni artístic i monumental, a la impulsió de la cultura i ben poca cosa més.¹⁷ Potser el més ressonant serà la seva intervenció en la discussió del pressupost de Foment, per a denunciar els dèficits de la inversió a Catalunya en ferrocarrils, carreteres, repoblació forestal, obres hidràuliques, ensenyament agrícola o en l'aplicació de la mínima autonomia regional que permeti una millor gestió (en això sembla estar completant la iniciativa que Prat de la Riba està emprenent des de la presidència de la Diputació).

Encara com a diputat, Puig participarà en la campanya de les eleccions parcials a diputats per Barcelona (13 de desembre de 1908). Aquesta intervenció, Puig la centrarà en dos aspectes que han caracteritzat i seguiran caracteritzant la seva trajectòria política: la lluita per a la institucionalització cultural i educativa¹⁸ i l'enfrontament contra el lerroixisme.¹⁹

El resultat d'aquestes eleccions va significar la primera derrota solidària. Puig es va sumar a les reflexions fetes pel sector conservador solidari, avisant que l'alegria dels enemics de Catalunya seria només passatgera (cita la declaració de Moret: «Avui és un dia de goig per a tots els patriotes i liberals»), al·ludeix a la satisfacció de Melquíades Álvarez i destaca l'eufòria generalitzada de la premsa madrilenya). Puig destacarà, amb una trista ironia, que la mateixa política cridanera de la pèrdua colonial ara s'alegrava del triomf d'un agitador.²⁰

15. Vegeu «En Puig i Cadafalch, home representatiu», *La Veu de Catalunya* (15 juny 1907), on es comenta fins quin punt ha sabut complir l'encàrrec de suplir Cambó i com ha fet el seu paper de «leader del regionalisme».

16. Puig era un dels assidus a la penya política que animava Cambó amb Llussà de «secretari» i amb Pomés i Duran i Ventosa com a principals contertulians habituals. Un altre comentari a aquest «retorn» a les Corts a J. PUIG I CADA FALCH, «El parlamento español juzgado por los solidarios», *La Cataluña* (12 octubre 1907).

17. El 22 de desembre de 1907 participa en un debat sobre ensenyament on denuncia la negativa governamental a finançar els Estudis Universitaris Catalans i passa revista al lamentable estat dels museus, biblioteques i altres institucions d'alta cultura (amb el rerefons de la iniciativa catalana que centra l'Institut d'Estudis Catalans).

18. «Lo que l'estat paga d'ensenyansa a Barcelona», conferència a l'Ateneu Autonomista del districte VI (21 de novembre de 1908): hi conclou que Catalunya ha de fer un gran esforç per solucionar-ho ella mateixa.

19. Miting electoral a la Bohemia Modernista (10 de desembre de 1908): Lerroux representa una candidatura *cuñera*, una indignitat política (cita «El alma en los labios», l'atemptat d'Hostafrancs contra Cambó), un desprestigi per a l'Administració ciutadana, un atemptat contra l'esforç cultural i educatiu, etc.

20. J. PUIG I CADA FALCH, «L'alegria dels enemics de Catalunya», *La Veu de Catalunya* (16 desembre 1908), p. 1. En una altra banda, Puig compararà l'enviament d'agitadors a Barcelona amb la protecció oficial als bombardejos vuitcentistes sobre la ciutat des de Montjuïc.

La seva darrera etapa com a diputat a Corts va ser relativament anodina. Des de Catalunya es va notar la seva intervenció del dies 14 i 15 de gener del 1909, en un debat on va destacar la importància que, a Barcelona, una crisi municipal hagués portat a l'alcaldia el primer alcalde elegit per sufragi popular, encara que fos interinament. Puig també va rebre els impropis d'un govern que acusava els regionalistes de fer un paper a les Corts i un de ben diferent a Barcelona: l'acusació habitual era dir-los que «parlaven per al telegrama de Barcelona».²¹

No obstant això, encara havia d'arribar la definitiva crisi parlamentària, després dels fets de la Setmana Tràgica i enmig de l'ensorrada política del maurisme.²² Puig assistirà a la conferència on Cambó analitzarà aquesta crisi política combinada, que ha ensorrat l'horitzó polític del regionalisme i del maurisme (5 novembre de 1909). I Puig mateix explicarà la crisi, tot fent balanç final d'aquesta etapa parlamentària, en un article on destaca com havia arribat a les Corts pensant que hi portava el mandat nacional de tot un poble i s'havia trobat amb l'interès polític, enmig de passions, egoïsmes i interessos sense fi. A més, es lamentarà d'haver col·laborat de manera decisiva en la tramitació parlamentària de la Llei d'administració local que, al cap i a la fi, havia resultat fatal per a l'esdevenidor de la Solidaritat i nociva per a Catalunya.²³

El retorn a la «Catalunya endins»

Puig i Cadafalch no havia abandonat mai la presència en el món cultural català ni, a la seva manera, les responsabilitats en la cúpula dirigent de la Lliga. De fet, amb la col·laboració de J. Pijoan, havia estat al darrere de la iniciativa de Prat de la Riba de crear l'Institut d'Estudis Catalans (1907). Al marge la seva activitat com a acadèmic, Puig va contribuir decisivament a que algunes de les activitats de l'Institut fossin assumides per la Mancomunitat com a serveis propis (catalogació de monuments, excavacions arqueològiques, preservació d'arxius, etc.); així mateix, va fer molt perquè la projecció internacional de l'Institut fos un fet independent de les instàncies oficials espanyoles.

Ara, però, un cop acabades les obligacions parlamentàries i, sobretot, en l'especialíssima circumstància política oberta per les repercussions de la Setmana Tràgica, la seva dedicació a la política interior catalana esdevindrà una veritable especialització. Ja no tindrà cap participació en els esforços que el novembre del 1909 farà Cambó per reconstruir la Solidaritat, sobre la

21. Vegeu J. PUIG I CADAFALCH, «La processó de la moral», *La Veu* (29 març 1909), on denuncia la buidor de l'ampullosa política madrilenya, només comprensible des del seu joc de corrupteles.

22. Puig signa el «Manifest dels Senadors i Diputats regionalistes», *La Veu* (18 agost 1909), on exposen la seva indignació pels fets ocorreguts a Barcelona, la necessitat d'investigar què havia passat i per què, i de «guarir» un cos social malalt, a mercè de qualsevol agítador, sobretot després d'haver-se vist anul·lada l'«obra pedagògica» de Solidaritat Catalana.

23. Vegeu J. PUIG I CADAFALCH, «La fi d'una campanya patriòtica», *La Veu* (25 novembre 1909). A la campanya electoral de les municipals del 12 de desembre (on el lerrouxisme assolirà la majoria absoluta) Puig ni hi participarà.

base d'un acord per a la modernització de Catalunya i per barrar el pas a la «barbàrie llerrouxista».²⁴

En la complexa conjuntura de les darreries del 1909 i de l'any 1910, quan, en paraules de Rovira i Virgili a *El nacionalismo catalán* (1917), el catalanisme es veié relegat a segon pla i entrà en una etapa de «depresión y desánimo», l'acció pública de Puig es concentrarà en la política del denominat «Catalunya endins» definida pel Noucentisme polític amb la seva voluntat d'adaptar-se a les «palpitacions del temps» i orientada per Prat de la Riba amb la seva visió de l'acció pública determinada pel sincretisme pragmàtic i pel conservadorisme de fons que ell denominava com el «tradicionalisme evolutiu».²⁵

De fet, aquesta «especialització» del catalanisme, on se n'accentuava el paper modernitzador i catalanitzador interior de la societat catalana, s'havia revitalitzat des de la darrerria del 1908, quan la primera derrota electoral solidària va donar, per contrast, una major rellevància al dinamisme barceloní (al març havien començat les obres de la Reforma Interior de què havia estat el gran valedor parlamentari R. d'Abadal) i a l'acció de govern regional que Prat de la Riba impulsava des de la Diputació de Barcelona. Joan Maragall, actuant de primer intel·lectual català del moment, el 21 de desembre del 1908 publicarà a *La Veu* un article en què ressalta aquesta política i recorda que ells no tenen tanta presència a Madrid, però segueixen representant l'Espanya real, enfront de la morta, la històrica i l'oficial.²⁶

Massa sovint, aquest interessant període només el veiem en funció de la dinàmica política més externa (crisi maurista, crisi electoral de la Lliga, revifalla llerrouxista, impuls catalanista republicà, organització inicial de la CNT, etc.), sense adonar-nos de la importància que va tenir en la modernització política catalana de fons. El catalanisme havia iniciat el 1902 la seva política de modernització administrativa i d'impulsió cultural i educativa des de l'Ajuntament de Barcelona, sota la direcció de L. Duran i Ventosa i l'acció més tècnica de J. Sans i Buigas (per part de la Lliga) i la va continuar a la Diputació de Barcelona, sota la direcció i inspiració indiscutibles de Prat de la Riba. Puig hi va ser present, per la seva condició d'home de cultura, professional de l'arquitectura i incondicional polític de Prat.

En aquesta darrera faceta, més política, Puig va contribuir de manera central en la lluita per assolir l'autonomia i el control institucional suficients per a poder tirar endavant el programa cultural i educatiu del catalanisme regionalista. L'enfrontament amb els llerrouxistes va ser constant, però també va contribuir al que protagonitzaren la Lliga i els catalanistes republicans. Una de les picabaralles més fortes, al marge de la que els separà en relació amb la qüestió del

24. Sí que signarà el Manifest electoral de la Lliga (4 de maig de 1910), però serà aliè a la derrota que aquesta patirà a les eleccions del dia 8, en les quals Cambó perdrà l'acta i protagonitzarà la seva primera «retirada» de la vida política activa.

25. Vaig definir aquest procés i aquesta problemàtica a J. CASASSAS, *Jaume Bofill i Mates (1878-1933)*, Barcelona, Curial, 1980, especialment p. 107-142.

26. Per a l'acció de Maragall en aquesta conjuntura, vegeu Patrícia GABANCHO, *Despert entre adormits: Joan Maragall i la fi de segle a Barcelona*, Barcelona, Institut de Cultura i Proa, 1998.

sufragi en la discussió del Projecte de Llei d'Administració Local, va ser el procés de discussió del Pressupost Extraordinari de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona de l'any 1908. Al marge de les opcions programàtiques enfrontades, el tema representava un pols de força per veure qui dirigiria aquesta faceta fonamental de la política catalanista local. Més al fons, encara, planteja el problema de les maneres que la Lliga va utilitzar en la política electoral, en la municipal, en la provincial i, fins i tot, en el procés de gestió de la mateixa Mancomunitat: sovint es va adaptar a les circumstàncies i va buscar les aliances caciquistes amb altres grups polítics que, quan les circumstàncies els ho aconsellaren, van ser representants de la política oficial anticatalana.²⁷

Però el canvi de fons produït després de la Setmana Tràgica a què al·ludíem més amunt el van protagonitzar els regionalistes més joves, enquadrats des de 1907 a la secció Joventut Nacionalista de la Lliga i que tenien per portaveu *La Catalunya* (1907-1914).²⁸ La crisi política del maurisme va provocar el desplaçament del primer nucli dirigent d'aquest sector de «joves» tècnics i professionals (encapçalats per J. M. Tallada, Vidal i Guardiola, J. Vallès i Pujals, F. Sans i Buïgas, etc.), massa compromesos amb aquella política, i la seva «substitució» per intel·lectuals noucentistes orsians, força inèdits en la política activa, dirigits per J. Bofill i Mates, Josep Carner, L. Puig de la Bellacasa, E. Homs i R. Rucabado, entre d'altres.²⁹ Tots ells, però, van seguir constituint el nucli dur del personal del «Catalunya endins» i els futurs quadres de la Mancomunitat, sota la direcció indiscutida de Prat. Aquest va acabar de donar-los les directrius a seguir quan el maig de 1909 va parlar de l'Escola de la Lliga, fogar de dedicació nacionalista i d'intervencionisme modernitzador.

Puig i Cadafalch va col·laborar amb uns i altres «joves», potser més amb els primers, de manera directa, perquè s'havien posat en funcionament en la seva etapa «barcelonina» i en funció del programa regionalista-maurista que ell mateix anava a defensar a les Corts. Una de les principals herències d'aquesta col·laboració es va concretar en la participació de Puig al Congrés de Govern Municipal (convocat el març del 1909 per iniciativa de J. Vallès i Pujals, però que no es pogué portar a terme fins acabats els «fets tràgics»). A ell l'interessava, de manera especial, la iniciativa de sistematitzar un programa destinat a conferir major autonomia al municipi, però amb la intenció d'incrementar la modernització dels serveis i l'intervencionisme regeneracionista d'aquesta instància.³⁰

27. A la Diputació, el període de sessions obert el març del 1907 en què Prat va iniciar la seva acció presidencial va estar presidit per l'aliança «antinatural» entre regionalistes i dinàstics, fet que no va ser cap obstacle perquè es concretés la coalició Solidaritat Catalana.

28. Vegeu la tesi doctoral d'Antoni GUIRAO, «*La Catalunya: Ideologia i poder a la Catalunya noucentista (1907-1914)*», Universitat de Barcelona, Departament d'Història Contemporània, 1999 (en procés de publicació).

29. J. CASASSAS, «Els quadres del regionalisme. L'evolució de la Joventut Nacionalista de la Lliga fins el 1914», *Recerques*, núm. 14 (1983).

30. La millor anàlisi la trobem a F. ROCA, *Política econòmica i territori a Catalunya (1901-1939)*, Barcelona, Ketres, 1979.

Puig havia participat en l'elaboració estratègica que havia de permetre Prat de la Riba acabar de trencar amb els republicans catalanistes i donar impuls a la iniciativa politicoadministrativa regionalista: hi va ajudar molt el clima generat en la campanya de les eleccions municipals del 2 de maig de 1909. La seva contribució a aquesta campanya la va concretar en alguns articles que va redactar mentre feia un viatge per Europa. És per això que va incidir en l'endarreriment barceloní respecte de les grans capitals continentals: un endarreriment d'uns trenta i quaranta anys, precisa, que es notava en tots els camps (natura, urbanisme, educació, cultura) i en la curtesa de mires dels dirigents locals. Per a Puig, tot el més aparent de Barcelona era quasi ficció i, en realitat, la ciutat era bruta, conformada enmig del caos, a cop de convulsions socials, sotmesa a odis malaltissos i a enveges ridícules. A la part final, però, apuntarà que amb una bona política i uns pocs anys, Barcelona podria esdevenir la «Brussel·les del Migdia».³¹

Aquest trencament solidari al si de la Diputació (per al qual va buscar el suport dels dinàstics i dels carlins) es va oficialitzar a l'Assemblea de la Diputació del 15 de juny de 1909. Prat hi va presentar una *Memòria extraordinària*³² on es demanava la contractació d'un nou emprèstic extraordinari per fer front a quatre grans iniciatives: completar la xarxa de camins veïnals; construir la nova Casa de Maternitat (projectada des del 1889); posar en marxa la Universitat Industrial, objectiu prioritari per a ell i per al conjunt dels solidaris (es diu, «per a formar amos, per a formar directors [per a promocionar] obrers intel·ligents»); i reconstruir el Palau de la Generalitat, retornat a la Diputació el 1908.³³

La col·laboració amb els joves noucentistes que després de la Setmana Tràgica passaran a dirigir la Joventut Nacionalista i els equips al servei del programa del «Catalunya endins», Puig i Cadafalch la va concretar, des del primer moment, en la participació en una Setmana Social que volia ser la «solució catalana» a la qüestió social que tant els obsessionava i, de manera molt significativa, en l'homenatge que el partit oferirà a Prat de la Riba a la darrereria de 1910.³⁴

Aquest homenatge a Prat es va convertir en la peça clau de la recuperació política de la Lliga després de la crisi i del retrocés electoral propiciats pels efectes de la Setmana Tràgica i pel desconcert que els havia provocat l'ascens al poder d'un govern presidit per l'anticatalanista J. Canalejas (9 de febrer de 1910).³⁵ La confrontació amb els republicans solidaris havia estat for-

31. Vegeu J. PUIG I CADAVALCH, «Campanya electoral. El geni de l'ordre econòmic», *La Veu* (27 abril 1909); l'article està datat a Berlín el dia 17.

32. Vegeu *La Veu de Catalunya* (16 juny 1909).

33. Vegeu *Història de la Diputació de Barcelona*, vol. 2, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1987.

34. Després del fracàs de la contractació del detectiu anglès C. Arrow (1907) i de l'Oficina d'Investigació Criminal (1908), la Setmana Social prenia un caràcter molt més conservador i cautelós (serà inaugurada per Torras i Bages i posarà realment en marxa el Museu Social pensat el 1907, reglamentat el 1909 i adscrit a la Comissió de Nous Serveis de la Diputació de Barcelona).

35. El procés es va iniciar amb un acte de masses (a mitjan 1910) d'homenatge al doctor Robert, el símbol de l'inicial catalanisme orientat a pressionar políticament les Corts i a netejar d'arcaïsmes i corrupteles l'Ajuntament barceloní. La Lliga volia contrarestar així el procés de constitució de la UFNR, que culminà el 24 d'abril del 1910.

tíssima i les desqualificacions rebudes de part d'aquests (va sobresortir de manera especial P. Coromines) de gent com Prat de la Riba, d'una duresa poc habitual.³⁶ La idea inicial va partir de Joan Maragall, gairebé com un acte de desgreu cap a la figura d'un patriota indiscutible; la va propulsar M. Folguera i Duran, que generà una comissió organitzadora on, a més de Maragall, s'aplegaven gent com Ollé, Picó i Campamar, M. Folch i Torras, C. Jordà, Roig i Roqué, L. Rubió i Lluch (Cambó es mantindrà al marge, per causa de la seva retirada política).³⁷

L'acte, celebrat el 23 de desembre, va constar de dues parts. Una matinal, en la qual es va entregar a l'autor la segona edició de *La nacionalitat catalana*. Al vespre, la segona part va consistir en una «vetllada política» on es van realitzar dues conferències, la primera de caire polític a càrrec de J. Puig i Cadafalch, en la qual va glossar la capacitat política de l'homenatjat, i la segona, reservada a glossar la nova orientació del programa del «Catalunya endins», obra de J. Bofill (el principal responsable de la reorientació que estava experimentant la Joventut Nacionalista); va cloure l'acte R. d'Abadal, el polític en actiu de més nivell que tenia el partit.³⁸

En la seva conferència, Puig va fer una mica d'història del catalanisme i del procés de conversió en nacionalisme, procés en què ell mateix havia sobresortit com a protagonista. El que va fer, però, va ser ressaltar el paper central que Prat havia tingut en la fixació «científica» d'un sentiment, d'una doctrina i d'una estratègia nacionalistes. El punt d'inflexió d'aquest canvi el va situar al voltant de l'Exposició de 1888, tot i que, després, la gent de les Bases de Manresa seguïssin demostrant la por de superar el «provincialisme». També va ressaltar el fet que al seu davant tenien una Espanya que es resistia fins i tot a adoptar una solució federal i que els oposava un món polític molt hostil. Malgrat tot, Prat havia tingut la visió de «formar en la Barcelona que no hacía mucho había derribado las murallas una capitalidad real de una nación con todo el poder creador de la cabeza de una sociedad viviente», amb les institucions que permetessin generar, partint del no-res, «la conciencia de una patria, de una personalidad, la conciencia viva de Cataluña».³⁹

A la darrerria de 1910 la Lliga donava senyals d'una certa recuperació interior (concretament la representació política a la Diputació de Barcelona havia davallat poc, atès que comptava amb

36. J. PUIG I CADAVALCH, «Lo de la llengua catalana», *La Veu de Catalunya* (19 febrer 1910). En aquest article es queixa de com la gent de *El Poble Català* s'ha aprofitat dels aspectes polítics de la discussió de la Llei d'administració local i els pregunta on eren quan els prohoms de la Lliga feien campanya en favor de la llengua catalana a corporacions com l'Ateneu Barcelonès i a la vida pública catalana, defensaven els Estudis Universitaris Catalans o l'Institut d'Estudis Catalans, s'enfrontaven a la política cultural i educativa governamental, etc. En el pla personal, demana que el català sigui cooficial a la Diputació, de la mateixa manera que havia demanat que els nous empleats de l'Ajuntament tinguessin l'obligació de saber el català, proposició aleshores rebutjada per l'esquerra.

37. La convocatòria i la llista dels primers adherits fou publicada a *La Catalunya* (9 abril 1910).

38. El discurs de J. BOFILL, *Prat de la Riba i la cultura catalana*, Barcelona, Edicions 62, 1979, col·l. «Antologia Catalana», núm. 95.

39. J. Puig i Cadafalch, «Discurso en la sesión académica de la Joventut Nacionalista», *La Catalunya* (24 desembre 1910).

els vots de fora de la capital).⁴⁰ Això li va permetre recuperar una certa iniciativa política, basada en el replegament del «Catalunya endins» i en l'estructuració inicial de la campanya en favor de la Mancomunitat. Als «joves» de la Lliga, intel·lectuals i professionals de diversa naturalesa, se'ls va alliberar de la càrrega parlamentària i se'ls va abocar, en exclusiva, a la feina d'ordenació i modernització interior de Catalunya.⁴¹ En això, el conjunt de la Lliga va guanyar en consistència i va donar la sensació que tornava a dirigir la política catalana, com en els temps inicials de Solidaritat. D'una manera quasi natural es van configurar dos triangles: el format per Abadal, Ventosa i Cambó en el «Catalunya enfora» i el constituït per Prat, Duran i Puig i Cadafalch en el del «Catalunya endins».

Aquest nou dinamisme va permetre que la Lliga considerés com a pròpia la iniciativa de l'esquerra solidària de demanar un organisme o govern regional que mancomunés les quatre províncies catalanes. Es tractava d'un projecte de 1909, sempre considerat per l'esquerra com un sostre teòric reivindicatiu (el mateix Prat parlava insistentment del caràcter unitari orgànic de Catalunya). Però ara el tema es plantejarà en el si de la Diputació, com una iniciativa dels esquerrans Folguera i Duran, A. Sansalvador i I. Sunyol, ràpidament seguida pels regionalistes Duran i Ventosa, F. Bartrina i L. Argemí.⁴²

Puig participarà en tot aquest procés, encara que no d'una manera destacada. En el pla polític i administratiu segueix en l'esfera de l'acció social i cultural i en l'òrbita de la Diputació de Barcelona. No podem oblidar aspectes com la reestructuració de l'Institut d'Estudis Catalans (1911-1912), la creació de la borsa de treball dins el Museu Social (1912), les primeres bases per a la creació de l'Escola de Funcionaris de l'Administració Local (1912) o les mateixes obres de remodelació del Palau de la Generalitat (febrer de 1912) que tant l'afectaven directament en el pla professional.

És per tot això que l'hem de tenir present, malgrat que no ocupi encara un càrrec polític, perquè l'important són ja els equips i no tant les personalitats aïllades: estem davant un primer graó en aquell procés de democratització política que apuntàvem al principi. La lluita per la

40. A les eleccions provincials del 24 d'octubre de 1909, els regionalistes havien tret 11 diputats, per 5 conservadors, 5 tradicionalistes, 10 republicans autonomistes, 3 liberals, 1 d'Unió Catalanista i 1 radical.

41. Aquesta posada al punt es va oficialitzar en el número monogràfic «El ideal y la actividad de la juventud catalana en el momento presente», *La Catalunya* (7 abril 1911). E. d'Ors obria i tancava el número amb articles de títol ben significatiu: «El renovamiento de la tradición intelectual catalana» i «La santa continuidad». D'Ors no dubtava a qualificar Prat el director indiscutible de tot aquest estatisme.

42. Després de les eleccions del 11.03.1911, els regionalistes mantenen majoria de 12 diputats, la Coalició d'Esquerreres (UFNR, CNR, Unió Republicana i federals) tenen 3 diputats (la meitat que el 1907) i s'han recuperat els lerrouxistes, que des de les eleccions del maig de 1910 tenen un altre cop majoria absoluta a l'Ajuntament. El maig de 1911 Duran i Ventosa presentarà a la Comissió d'Acció Política de la Lliga el pla per assumir i dirigir la campanya en pro de la Mancomunitat. Prat ho presentarà a la Diputació, i serà recollit i reformulat pel seu Departament Central en sessió del 30 de maig de 1911 (les bases del projecte de constitució i funcionament de l'organisme comú seran aprovades per cadascuna de les quatre Diputacions entre octubre i novembre del mateix any).

Mancomunitat ha superat el doctrinarisme de la Solidaritat i s'ha convertit en una lluita, a més de política,⁴³ per la imposició d'un model d'estatisme.⁴⁴

En el pla personal cal destacar que Puig va ser nomenat delegat català (regionalista) a la reunió preparatòria d'un Congrés de les Nacionalitats que s'havia de celebrar a París impulsat i organitzat per l'Office Central des Nationalités (Azcarate hi participà per Castella i Unamuno per Euskadi) i el protagonisme del lituà Gabrys, de Pelisser (de Foix) i d'Arnaud (del Bureau International de la Paix, de Berna). A la reunió es plantegen els problemes de la llibertat, dels drets col·lectius i dels drets polítics de les nacions europees sense estat, des d'una perspectiva internacionalista, pacifista i progressista. Així mateix, es plantejarà la conveniència d'uns Estats Units d'Europa com a marc més idoni per a potenciar el paper de les nacions oprimides. Finalment, l'organització plantejarà la reunió de documents històrics, literaris, econòmics i socials que ajudin a donar a conèixer el fet nacional europeu. Puig presentarà a aquestes reunions el «cas català».⁴⁵

Puig, diputat provincial

Arribats a 1913, l'hegemonia de la Lliga sembla gairebé indiscutible. Quan a partir del febrer posi en marxa la precampanya electoral per a la renovació dels diputats provincials, el primer que farà serà trencar els contactes amb els sectors més conservadors i significats de la política central: el Centre Conservador, el Círcol Integrista i el Comitè de Defensa Social (tot i que mantindrà els contactes amb els jaumins). Tota sola, la Lliga pensa que ha arribat el moment d'imposar condicions a les altres forces polítiques, amb la vista posada en la futura Mancomunitat.

En això hi va ajudar molt la dinàmica política general espanyola. El 1913 es pot parlar d'una vertadera crisi parlamentària espanyola, de gran abast i pitjors repercussions si pensem en l'imminent impacte de la Gran Guerra sobre el seu malmès sistema politicoparlamentari.⁴⁶ L'assassinat de Canalejas (novembre de 1912), la mort de Moret i la retirada política de Maura (ambdues el gener del 1913) i el nou gabinet Romanones (gener de 1913), aparentment amb molt poc recolzament parlamentari, deixaran realment orfes les maquinàries dels partits del torn i sense

43. L'orientació política la donà altre cop Cambó, el 20 de desembre de 1911 a Saragossa, amb «El regionalismo, factor de la restauración de España» (text a *La Veu* [23 desembre 1911]).

44. En bona part, això ja va ser vist per I. MOLAS, *Lliga Catalana*, Barcelona, Edicions 62, 1972, vol. I: *Lliga regionalista: Lliga catalana*.

45. Vegeu J. PUIG I CADAVALCH, «El Congreso de las Nacionalidades», *La Catalunya* (3 agost 1912). Es va aconseguir un número del portaveu del moviment dedicat íntegrament a Catalunya i, de fet, a la promoció de l'obra catalanista que coordinava la Mancomunitat. Vegeu J. PUIG I CADAVALCH, «Étude sur la nation catalane», *Les Annales des Nationalités*, vol. VI, núm. 6-8 (1916).

46. Una descripció, entre d'altres, als ja clàssics J. PABÓN, *Cambó*, Barcelona, Alpha, 1952, vol. I: *1876-1918*, o a C. SECO, *Alfonso XIII y la crisis de la Restauración*, Barcelona, Ariel, 1969.

un líder indiscutit a la política de voluntat regeneracionista que havia predominat des de la derrota colonial de final de segle. Hi va haver un intent de resposta, com a reflex de la pressió dels sectors intel·lectuals que agrupava des del 1908 Ortega y Gasset i de l'intent republicà reformista i socialitzant encapçalat per Melquíades Álvarez i el seu Partido Reformista. Però el maig del 1913 tots aquests esforços s'havien demostrat del tot insuficients.⁴⁷

Catalunya podia enfrontar una remarcable estabilitat política, unitat de criteris (majoria política regionalista) i d'objectius (la consecució de la Mancomunitat) enfront de la crisi espanyola.⁴⁸ Aquest ambient va presidir la campanya de les provincials del mes de març, com un veritable test de la recuperació regionalista. La Lliga va presentar una candidatura formada per Narcís Verdager i Callís, J. Puig i Cadafalch i Lluís Isamat Lazzoli. En l'acte de presentació oficial, el dia 2 de març, Puig va declarar que li costava deixar l'obra de cultura que estava realitzant fins aleshores i que només ho feia conscient que la Diputació havia d'encapçalar el «recobrament de la personalitat de Catalunya», amb l'indiscutible direcció i definició a càrrec de Prat de la Riba i plenament identificat amb ell en què la cultura era «el fonament de la nostra reconstitució» i que «la Universitat és la gran obra cultural a fer», atès que n'hauria de sortir tota la resta.

El 7 de març es va realitzar un gran acte electoral al Centre Popular Catalanista de Sant Andreu amb parlaments de Cambó i Puig i Cadafalch que coincidiren a demanar el vot per la Mancomunitat.⁴⁹ El dia 10, el gran triomf regionalista serà presentat com un plebiscit de tot Catalunya que se celebrarà al gran miting del Teatre Tívoli (6 d'abril) i a les denominades *Diades Regionalistes* del mateix mes. En aquests actes, el partit volia enllaçar la victòria electoral amb els darrers passos de l'aprovació parlamentària del Projecte de Mancomunitat i aprofitar-ho per estendre's per tot Catalunya.

En aquests actes van sobresortir, altre cop al costat dels de Cambó, els parlaments de Puig i Cadafalch. Hi va defensar la Mancomunitat i el paper que l'organisme podria jugar en camps com el de la beneficència, del sanejament de les ciutats, de la construcció de vies de comunicació, en la promoció de la cultura i de l'ensenyament (precisa que seran eines que permetran la creació d'un patriotisme català, el que ara en diríem de *nacionalització de les masses*), etc. També parlarà del tema de l'impuls de l'Institut d'Estudis Catalans (una mena de Col·legi de França a la catalana), de la creació d'una xarxa d'escoles professionals i de la posada en marxa de la Universitat Industrial, un tema sobre el qual posava una atenció preferent (va promo-

47. Prat de la Riba ho explicarà a una sèrie de tres articles a *La Veu*, de 20, 21 i 22 de maig de 1913.

48. El relançament polític de la Lliga en la política general per causa de l'aparició del Partido Reformista es va fer en l'assemblea del partit del 12 gener de 1913. El discurs polític va anar a càrrec de R. d'Abadal i la crònica de l'acte ni tan sols esmentava Puig.

49. Vegeu J. PUIG I CADAFALCH, «Del moment nacionalista», *La Catalunya* (8 març 1913), on diu que el menys important ja és la divisió entre dreta i esquerra, sinó entre optimistes i útils i desesperats i desconfiats. Tothom sap, segons afirma l'article, que aliar-se amb la Lliga és igual al fet que aquest partit s'emporti la glòria i per això els «revolucionaris» es mostren reticents.

cionar, per exemple, que les Escoles Mercantils del CADCI acabessin confluint en la institució general).⁵⁰

Puig i Cadafalch no va tenir un paper polític de primer ordre dins la Diputació, ni va ser escollit membre del Consell Permanent fins a la setena sessió ordinària de la Mancomunitat (14 de maig de 1917), quan ja Prat estava molt malalt i, tot i reelegir-lo com a president, es veia com a mínim molt llunyana la seva reincorporació política. Però, en tot moment, Puig haurà estat l'home de confiança del president, un individu que l'ha acompanyat des de l'inici i que li serveix molt bé per a coordinar l'obra cultural i educativa que ambdós consideren essencial.

50. Vegeu la secció «La semana política», *La Catalunya* (12 abril 1913). La intervenció de Cambó s'orientarà a parlar de com la iniciativa regionalista de la Mancomunitat era l'únic element modern de la política espanyola i havia de fonamentar un nou intervencionisme unitari català en la política general.